

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Den hotfulla rörligheten

Wassholm, Johanna

Published in:
Åbo Underrättelser

Publicerad: 01/01/2020

Document Version
(Referentgranskad version om publikationen är vetenskaplig)

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Wassholm, J. (2020). Den hotfulla rörligheten. *Åbo Underrättelser*, (11.3.2020), –.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Den hotfulla rörligheten

”Undvik all onödig beröring med främlingar, isynnerhet gårdfarihandlande! Släpp dem icke innanför dina dörrar!” Så här klart var budskapet i den i lokaltidningarna publicerade annons som hälsovårdsnämnden i Åbo riktade till stadsborna hösten 1892.

Under 1800-talet plågades Europa av återkommande koleraepidemier, som även nådde Finland och Åbo. Den första epidemin drabbade Åbo hösten 1831 och krävde över tvåhundra liv. Rädslan för kolera var ständigt närvarande, och även om den medicinska kunskapen om sjukdomen i slutet av århundradet var begränsad, var det uppenbart att den spreds snabbast där folk rörde sig mest. Längs pilgrims- och handelsrutter, i arméernas fotspår och i städerna, där särskilt torg och marknadsplatser utgjorde samlingsplatser för folk och varor från när och fjärran.

Särskilt starkt upplevdes kolerafaran i början av 1890-talet, då allvarliga epidemier i stort sett årligen bröt ut i Ryssland. Detta tvingade myndigheterna i Finland att vidta åtgärder för att hindra att smittan spreds till Finland. En av de viktigaste åtgärderna i detta arbete vara att begränsa eller helt och hållet inhibera marknader. Då läget var som mest allvarligt 1892 inhiberades höstmarknaderna i bland annat Viborg, Kuopio S:t Michel och Tavastehus genom beslut av storfurstendömets senat. Även hälsovårdsnämnden i Åbo hade hos senaten anhållit om att stadens höstmarknad skulle inhiberas, men anhållan hade avslagits.

Då botemedel mot koleran saknades var det enda sättet att hindra smittan från att spridas att vidta preventiva åtgärder. När marknaden i Åbo började närma sig hösten 1892 gjorde myndigheterna genom annonser i lokalpressen läsarna uppmärksamma på att ”en mängd tatarer, ryssar och andra, hemma från trakter, der kolera som bäst grasserar” förväntades anlända till staden i vanlig ordning.

Stadsborna uppmanades att undvika kontakt med dessa utifrån kommande handelsmän och att omedelbart anmäla hos polisen om de sin vana trogen idkade handel på platser där det var förbjudet. I en krönika förvånade sig signaturen Kletus över att myndigheterna inte hade sett till att varor från "besmittade orter" desinficerades grundligt, medan en insändarskribent krävde att handelsmän från Ryssland helt skulle förbjudas att ta sig in i staden.

I en situation som upplevdes som hotfull blev tonen mot de utifrån kommande hotfull och fientlig. Misstankarna riktade sig i första hand mot de varor som österifrån kommande handelsmän förde med sig – framför allt skinn, pälsar, tyger, frukt och andra livsmedel – som man trodde kunde föra med sig smittan. Samtidigt placerades de människor som transporterade varorna in i samma hotfulla kategori.

Att spridningen av smittan dessutom associerades med bristande hygien gjorde inte saken bättre. Åboborna avråddes från att handla med "snuskiga tatarer" som sades sälja sina "snuskiga tyger och kläder på hvilka hundrade smutsiga händer känna förrän den hundra första köper ett stycke".

Inte heller den som handlade med de utifrån kommande friades från ansvar. En sådan person kunde anklagas för att försumma sitt ansvar som samhällsmedlem och för att sakna "tilbörligt sinne för snygghet och renlighet".

Som många forskare visat har man genom historien tenderat att misstänkliggöra utifrån kommande människor, inte minst folk med en rörlig livsstil, i samhällen som upplevt konkreta eller inbillade hot. I situationer som upplevs hotfulla aktiveras lätt känslor av rädsla, som J.N. Hayes lyfter fram i boken *Epidemics and Pandemics: Their Impacts on Human History* (2005).

I boken förekommer flera exempel på situationer där grupper som uppfattas som "främlingar" har skuldbelagts för spridandet av epidemier och andra farliga fenomen. I Italien beskylldes judar och romer för att sprida kolerasmittan, medan britten i Indien utpekade den "smutsiga" lokalbefolkningen som

skyldig. I Finland var det ofta handelsmän österifrån, ett väderstreck som i europeisk idétradition allmänt har associerats med hot och faror, som blev måltavlan när skyldiga skulle pekats ut.

Det är lätt att urskilja dragen av de historiska diskurserna kring epidemier idag, då försöken att hindra coronavirusets spridning väcker känslor och får konkreta följder för miljoner människor runtom i världen. De centrala punkterna finns där: den hotfulla rörligheten, rädslan för beröring, anklagelser om bristande hygien och individens ansvar inför kollektivet – men också misstankarna och rädslorna som riktas mot specifika grupper. För den enskilda individen kan detta få långtgående följder som inte är direkt kopplade till sjukdomen i sig, utan snarare till möjligheten att försörja sig på ett sätt som förutsätter rörlighet.